

Kentsel Kamusal Mekânlarda Toplumsal Hareketler ve Eylem Pratikleri: İletişim Bilimleri Açısından Otorite Mekânlarına Müdahale Olarak Hrant Dink Eylemleri

Yrd. Doç. Dr. Esengül AYYILDIZ
Yrd. Doç. Dr. Kaan TAŞBAŞI

çukurova üniversitesi iletişim fakültesi
esengul.ayyildiz@gmail.com
yeditepe üniversitesi iletişim fakültesi
kaantasbasi@yahoo.com

Abstract

Social Movements and Acts in Urban Public Places: Looking at Hrant Dink Protests as an Intervention to the Places of Authority through the Communication Studies Perspective

This paper attempts to comprehend the varying ways that civic struggles use urban spaces within the conceptual framework drawn by the contents of communicative action, participation and communicative city. While the possibilities and impossibilities that the city contains in this context are taken into consideration, a contradiction within the city will be the starting point: While there stands emancipatory/emancipative potential on one hand, on the contrary, there exists the premise that the urban spaces (i.e. squares, streets, periphery of public facilities) are places of authority. The paper argues that, as these places of authority are used as the main stage of resistance by the social movements, they become the subject of struggle in terms of opening new terrains of communication.

The essentials of the communicative city are considered in the study within the time period starting from the Hrant Dink's murder, suggesting that social movements are conflicting in nature and the stages of the city are areas of struggle. This suggestion implies that the urban spaces are the main areas of expression for civic struggle where people are able to speak, oppose and seek rights through varying means of political participation and communicative action. What is remarkable here

is how people open themselves these areas despite all barriers and restrictions via using the contexts of communicative city.

keywords: *places of authority, communicative city, social movements, action, communicative action*

Résumé

Les pratiques d'action et les mouvement sociaux dans les espaces publics urbains : Une étude dans une perspectives des sciences de la communication sur les mouvements Hrant Dink en tant qu'intervention dans les espaces d'autorité

Le but de cette recherche est de comprendre comment les citoyens utilisent les espaces publics comme moyen de communication et de participation afin de montrer leur moyen de lutte. Tout en prenant en main les possibilités et les impossibilités offertes par les villes de ce point de vue, nous allons nous baser sur deux situations contradictoires: alors que d'un côté nous avons le potentiel de liberté/libérale de l'espace urbain, d'un autre côté nous sommes face à l'admission préliminaire du fait que ces espaces comme les rues, les bâtiments publics appartiennent à une autorité... Alors que ces espaces d'autorité devienne la scène principale des révoltes des mouvements sociaux, il est aussi invoqué que ces espaces urbains sont un sujet de lutte du point de vue qu'elles offrent de nouveaux moyens de communication.

Dans cette étude, prend en main et interprete les évènements qui ont commencé par l'assassinat de Hrant Dink en partant du fait que tous les principes qui incluent la notion de ville communicationnelle viennent du caractère conflictuel des mouvements sociaux et que les espaces urbains sont les lieux de conflit. Ainsi, les espaces urbains sont devenus des lieux où les citoyens activistes expriment leur idéologies, des lieux où les citoyens parlent et s'opposent avec des moyens de communication différents, des lieux de participation politique où ils recherchent leur droit ainsi que des environnements d'action communicatrice. Ce qui est intéressant de constater dans cette évolution c'est que malgré toutes les restrictions et interdictions, les citoyens se créent eux-meme des espaces en se servant de l'atmosphère de communication de le ceux-ci.

mots-clés : *espaces d'autorité, urbain communicative, mouvements sociaux, action, action communicative*

Özet

Bu çalışmanın hedefi, yurttaşların mücadele biçimlerinin kent alanlarını ne denli farklı kullanabildiklerini iletişim eylemi, katılım ve iletişimsel kent kavramları etrafında anlamaktır. Kentin bu anlamda sunduğu olanaklar ve olanaksızlıklar ele alınırken, iki çelişik durumdan hareket edilecektir: Kentsel mekânın özgürlükçü/özgürleştirici potansiyeli bir tarafta dururken, tam karşısında da meydanlar da dâhil olmak üzere, sokaklar, kamu binalarının önleri gibi kentsel mekânların birer otorite mekânı olduğu önkabülü durmaktadır... Bu otorite mekânları, toplumsal hareketler tarafından direnişlerin ana sahnesi haline getirilirken, kent mekânlarının, yeni iletişim alanları açmak bakımından da mücadele konusu olduğu, ileri sürülecektir.

Çalışmada, iletişimsel kent kavramının içerdiği tüm esaslar, toplumsal hareketlerin çatışmacı karakteri ile kent sahnelerinin çatışma alanları olduğu noktasından hareketle, Hrant Dink'in öldürülmesiyle başlayan eylemler süresince ele alınıp yorumlanmıştır. Böylece kent alanları, eylemci yurttaş topluluklarının temel ifade alanları, yurttaşların farklı iletişim biçimleriyle konuştuğu ve itiraz ettiği, hak aradığı bir politik katılım alanı ve iletişim eylemi ortamı olmuştur. Bu süreçte dikkat çekici olan, kentin iletişimsel olanaklarının buna özgürce izin vermesi değil, yurttaşların tüm kısıtlamalara ve engellere rağmen, kentin iletişimsel ortamlarını kullanarak kendilerine alan açmalarıdır.

anahtar kelimeler: otorite mekânları, iletişimsel kent, toplumsal hareketler, eylem, iletişimsel eylem

Giriş

Kent, sözün, diyalogun ve farklılıkların alanıdır. Bu anlamda, kusursuz bir uyum alanı değil, aksine bir çatışma alanıdır. Farklı düşünenlerin, farklı edimlerin ve kimliklerin birarada olduğu bir zenginlikler alanıdır. Kürşat Bumin'e göre de (Bumin, 1990; 50) gerçek kenti var eden ve ayırt eden en temel nitelikler bunlardır. Öte yandan kent, "..., birbiriyle çakıştırıldığında ya da birbirine yaklaştırıldığında en iyi şekilde görülen işlevlerin kaçınılmaz bir toplanma yeri olur: toplantıların, buluşmaların, karşılaşmaların, tıpkı kişilerarası ilişkilerde olduğu gibi, birbirine eklendiği, şimdi kentin çevresine yayılmış kişisel olmayan geniş ağı insani boyutlara indiren bir yer"dir (Mumford 1996; 169). Kent yaşamı, sosyal eyleyicilerin edimlerini ve etkinliklerini gerçekleştirdikleri bir tiyatro sahnesi gibi toplumsal eylemliliğin sahnesidir (Mumford 2003). Kent öyle bir sahnedir ki, bir bütün olarak toplumsal dönüşümleri yaratan, buradaki benzerlikler, uyumluluklar ve ayrıntılar değil, farklılıklar ve çatışmalardır.

Bu çalışma açısından, özellikle iletişim eylemi ve yurttaş katılımı ekseninde, farklılıkların boy attığı kent alanlarının sunduğu olanaklar ve olanaksızlıklar önemsenmektedir. Bu sebeple, *iletişimsel kent* kavramından yola çıkılarak, kent sahneleri ve toplumsal hareketlerin bu sahnelerdeki eylem biçimlerine yoğunlaşılacaktır. Her türlü iktidar denetimine karşın, kamusal alanların, yurttaş hareketleri tarafından yürütülen karşı eylemler ve alternatif politikalar/ muhalefetler ile dönüştürülebilmesinin imkânları, bu çalışma kapsamında Hrant Dink¹ için yapılan eylemlere bakılarak anlaşılmaya çalışılacaktır.

Türkiye'de son yıllarda, özellikle Gezi Direnişi'yle cisimleşen, kentin farklı mekânlarında üretilen dikkat çekici bir yurttaş eylemliliği ve bu eylemliliğin yeni kamusal görünümleri sergilenmektedir. Hrant Dink için yapılan eylemler özelinde toplumsal hareketlerin kentle etkileşimine bakıldığında; meydanlara çıkmak, meydanlardan sokaklara yürümek, mahkeme önlerinde beklemek gibi protesto biçimlerinin gösterdiği üzere, kent mekânları, görünürlüğü sağlayan önemli sahnelerdir. Yalnızca sloganlarla değil, aynı zamanda sessizce yürüyerek mümkün olan en güçlü sesi çıkarmaktan, cadde isminin değiştirilmesi tartışmalarında ortaya çıkan egemen ideolojiyle mücadele biçimine dek oldukça geniş yelpazedeki eylemler, yoğun biçimde 2007-2012 yılları arasında sürdürülmüştür, halen de sürdürülmektedir.

Bu çalışmanın nihai hedefi, *toplumsal eylem, katılım ve iletişimsel kent* kavramları etrafında yurttaşların mücadele biçimlerinin kent alanlarını kullanma ve kent alanlarına müdahale biçimlerini, kentin bu anlamda sunduğu olanaklar ve olanaksızlıkları anlamaya çalışmaktır. Bir zamanlar serbestliğin alanı olan meydanlar da dâhil olmak üzere, sokaklar ve kamu binalarının önleri birer otorite mekânlarına; bu otorite mekânlarının ise yurttaş topluluklarının direniş ve

1 Hrant Dink'in öldürülmesine varan süreç için bkz. <http://www.hrantdink.org/?HrantDink=10>

eylemlerinin seslerini kamuya duyurabilecekleri ana sahnelere dönüştürüldüğü görülmektedir.

Otorite mekânları (*places of authority*) kavramı, kent alanlarının, yurttaşların serbestçe eylediği alanlar olmaktan çıkarılıp, yerel yönetimler (valilik, belediyeler gibi siyasal iktidarın kent alanlarını düzenleyen resmi otoriteler) ve onların kolluk güçleri tarafından kısıtlayıcı kurallarla denetim altına alınmasını karşılamaktadır. Sözgelimi toplanma ve protestoların yapıldığı Taksim Meydanı gibi bir alanın, yurttaşların politik eylemlerine kapatılması, kısıtlanması ya da izne tâbi tutulması gibi... Buna karşın kentte, yurttaşların seslerini duyurmak için yeni mekânların bizatihi yurttaşlarca (yapılan eylemlerle) açılmasına örnek ise, Hrant Dink'e suikast davasının görüldüğü mahkemenin önü, Agos'un önü ve Halaskargazi Caddesi verilebilir. Bu durumda, kentin yönetim otoritelerinin her türlü kısıtlayıcılığına karşı, yeni protesto mekânlarının yurttaşlarca seslerini duyurmak için açılması da otorite mekânlarına müdahale olarak anlaşılabilir. Böylece, politikanın yapıldığı bir kamusal alan olarak kent alanlarının, yurttaşlarla kentin siyasal otoriteleri arasında bir çatışma sahnesi ve konusu olduğu, (yurttaş müdahalelerinin gösterdiği gibi) yeni direniş alternatiflerinin ise sürekli gelişmekte olduğu görülmektedir.

Türkiyeli Ermeni gazeteci-entellektüel Hrant Dink öldürüldüğünde, yüzlerce insan kendiliğinden Taksim Meydanı'nda toplanmaya başlamış; oradan da Hrant Dink'in genel yayın yönetmeni olduğu ve önünde öldürüldüğü Agos'a kadar yürümüşür. Katilin yakalanması sürecini milyonlarca kişi televizyonlardan, sokaktaki eylemciler de Agos'un önünde bekleyerek takip etmiştir. Öte yandan sosyal medya ağları başta olmak üzere elektronik iletişim ortamları, SMS'lerin kullanıldığı cep telefonları da adalet talep eden herkesi birbiriyle ilintilendirmiştir. Bu iletişim ortamları, en azından gerçeğin açığa çıkarılması ve adalet talebinin ortak olarak dillendirildiği bir karşı kamusal biçimini görünür kılmıştır. Bu çalışmanın meselesi olduğu üzere, kent alanları, aynı zamanda eylem ortamlarına/sahnelerine dönüşmüş; iletişim araçları, evlerin/çalışma alanlarının içlerini, insanların buldukları coğrafi konumları bu eylem ortamlarıyla/sahneleriyle ilişkilendirmiştir.

Dink'in öldürülmesi yalnızca İstanbul'da değil, Türkiye genelinde yaklaşık 20 ilde protesto edilmiştir. Ortak slogan "*Hepimiz Hrant Dink'iz, hepimiz Ermeniyiz*", ortak talep ise "*saldırının ardındaki bağlantıların tüm çıplaklığıyla ortaya çıkartılması*"² olmuştur. Bu talep, dava sürecinin sonuna kadar da temel mesele olarak öne çıkmıştır.

19 Ocak 2007 akşamı İstanbul'da, iletişim alanının tansiyonunun yüksek olduğu ileri sürülebilir. Bu atmosfer içinde, Taksim Meydanı ve Agos'un bulunduğu Halaskargazi Caddesi, eylemliliğin ana sahnelerindedir. Sözü edilen

2 "Dink Cinayetine Dört Bir Yandan Protesto", Emine Özcan tarafından derlenen haber, 22 Ocak 2007, <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/90598-dink-cinayetine-dort-bir-yandan-protesto>, erişim tarihi: 11 Nisan 2014

mekânların sahneye dönüşerek kazandıkları yeni karakter, sokağa hakim olan kent/li kurallarını ve bu kurallarca sarmalanmış olan kentlinin günlük rutinlerini (trafiğin akışı, cadde ortasında yürümek gibi) bir süreliğine ortadan kaldırmıştır.

Diğer yandan, televizyonların başındaki izleyiciler ise, sözü edilen sahnelerde olan bitenlerden, ana akım medyanın küçük ekranlara sıkıştırarak evlerin salonuna getirmesiyle haberdar olmuştur. Ana akım medyanın mesajlarına güvenmeyen yurttaşlar için ise alternatif/bağımsız medya kanalları³, yalnızca otoritelerden alınan haberlere itibar etmemişler, Hrant Dink'in arkadaşları, yakınları, kültürel haklar, ifade özgürlüğü konusunda çalışan aktivistler ve entellektüeller gibi alternatif eleştirel kaynaklardan da haber aktarmışlardır.

Çok önemli bir başka iletişim eylemi biçimi ise sanal ağlardan, elektronik mesaj grupları, cep telefonu mesajları ağından yürümüştür⁴. İletişimsel kent bu olanaklarının kullanılmasıyla, Taksim Meydanı'na akan yüzlerce insanın ve sonrasında Hrant Dink'in cenaze töreninde binlerce kişinin biraradalığı, "dayanışma" ruhunu hatırlatmış, kitlesel yurttaş eylemlerinin "etkinliği" üzerine yeniden düşünme imkânı vermiş, bu anlamda kendi köşesine çekilmiş yurttaş hareketlerine "umut" aşılamıştır⁵. Öyle ki, Hrant Dink'in öldürülmesiyle, yıllarca "sakıncalı" olan bir toplumsal gerçek, yani Türkiye toplumunda Ermeni kimliğiyle yaşamının güçlüğü ve eşit yurttaşlık, kamusal konuşma ortamının artık kaçınılamaz ve üstü örtülemez konusu hâline gelirken, aynı zamanda politik-toplumsal-kültürel örüntülerin ve ilişkilerin de ifşa edildiği bir gündem maddesi olmuştur.

Yönteme İlişkin Açıklamalar

2007-2012 yılları arasındaki eylemlerin bir kısmına katılmış olan biz bu çalışmanın yazarları için temel dert, bir parçası olduğumuz bu toplumsal gerçekliği içeriden anlamaya çalışmaktır. Bu yaklaşımı benimsemek, çalışmamızın konusunu nesneleştirmemek, söz konusu toplumsal gerçekliğin bizi çevrelediğini vurgulamak, bu deneyimin içinden olup bitenleri derinlemesine anlayabilmek; böylece görünmeyen, gizli kalmış gerçeklikleri de görünür kılabilmek ve anlayabilmek açısından önemlidir. Tüm bu süreç boyunca, olaya ilişkin gelişmeler, ana akım medya, alternatif medya, akademik çalışmalar, Hrant Dink Vakfı'nın

3 Bianet.org, Açık Radyo, Agos Gazetesi gibi kanallar kastedilmektedir. Alternatif/bağımsız medya kanalları, anaakım medyanın temel haber kaynakları olan "resmi otoriteleri ve iktidarı" değil, olayı doğrudan yaşayan ve etkilenenlerin yanı sıra sivil toplum örgütleri, inisiyatifler, hak arayan kesimler; Hrant Dink'in ve Agos'un avukatları, eleştirel entellektüelleri, akademisyenleri, hukukçuları vs. kaynak olarak aldılar. Sokaktan doğrudan haber verdiler ve olayı takip ettiler.

4 Bu dönemde Türkiye'de sosyal paylaşım ağları henüz günümüzdeki denli yaygın değildi. Ekim 2007 itibarıyla Facebook kullanıcı sayısı Türkiye'de 250 bin civarındadır. Dink'in katledildiği Ocak ayında bu rakamın çok daha düşük olduğu kestirilebilir. <http://blog.milliyet.com.tr/facebook-turkiye-de-yarim-milyon-kisi-oldu/Blog/?BlogNo=70853>

5 2013 'ün yaz aylarında İstanbul'da Gezi Parkı'nda başlayan ve kente yayılan Gezi Direnişi ise böylesi bir "umut"u taşımanın ne denli isabet olduğunu göstermiştir.

çalışmaları ve Agos gazetesi, Hrant'ın Arkadaşları gibi gruplar üzerinden de takip edilmiştir. Bir haksızlığa karşı adalet ve haksızlıkla yüzleşme talebine katılan yurttaşlar olarak yaklaşımımız, meseleyi disiplinlerarası ve çok yönlü anlamaya yöneliktir.

Bunu sağlayacak en elverişli yöntem ise katılımlı gözlem. Anlamaya çalıştığımız sosyal ortamın bir parçası olarak görünenin ardındaki gerçekliğe ulaşmayı çalışırken, önceden göremediğimiz anlık oluş ve değişimleri görebilmek ancak katılımlı gözlemlerle mümkün olmuştur. Araştırma yöntemlerine karar verirken temel soru *toplumsal hareketlerin kent alanlarını kullanırken iletişim örüntülerinin nasıl oluştuğuydu*. Protestoların kent alanlarını fiziksel olarak nasıl kullandığı, mesajlarını nasıl ve hangi araçlarla ortaya koyduğu, birlikteliğin ve protestoların görünür olması bakımından hangi kent alanlarının elverişli olduğu, iletişimsel kent kavramı çerçevesinde öngöremediğimiz yeni pratiklerin neler olduğunu anlamamıza imkân verecek derinlikli bilgiye ulaşmak açısından katıldığımız eylemler elverişli ve zihin açıcı olmuştur. Gözlem notlarımız ve deneyimlerimiz, Bianet'te yayınlanan haber, fotoğraf ve hareketli görüntülerle karşılaştırılarak veriye dönüştürülmüştür.

Ayrıca 19 Ocak 2007- 19 Ocak 2012 arasında konu ve dava ile ilgili Bianet'te yayınlanmış haberler, fotoğraflar ve videolar taranmış, belleğimizin karanlık köşelerinde kalmış ya da gözden kaçırdığımız ayrıntılar yakalanmaya çalışılmıştır. Bianet arşivi, konuyla ilgili ayrıntıların en iyi şekilde yakalanabileceği bir bellek olarak düşünülmüştür.

Bu çalışmada Bianet'e önemli bir kaynak olarak başvurulmasının sebebi ise, olayın meydana geldiği 19 Ocak 2007 gününden itibaren konuyu yakından ve sokaktan (protestolar, gösteriler) takip etmiş olmasıdır. Bu nedenle, çalışmanın odak noktası olan kent ve toplumsal hareketler ilişkisine dair detayları, protesto, gösteri ve toplumsal hareketle ilgili Bianet'te yayınlanan 100 civarında haberin ayrıntılarından ve Bianet'in zengin görsel arşivinden takip edebilmemiz, yakalayabilmemiz mümkün olabilmiştir. Aynı zamanda, Bianet'deki konuyla ilgili içerikler, sürecin bir parçası olan bizler için, izlediklerimizi, zihnimize ve notlarımızla kaydettiklerimizi doğrulayabileceğimiz bir kaynak olarak düşünülmüştür. Yani sıra, gazeteci dostlarımızın çektiği ve bu çalışmada kullanmak üzere bizimle paylaştıkları fotoğraflar da özel bir öneme sahiptir.⁶

Düşünsel eylemin araştırma alanına belirli bir mesafeyi korumak kaydıyla, içeriden bakışın körleştirmesine izin vermeden, yukarıda değinildiği gibi, bu eylemlilik atmosferinin katılımcıları olarak içeriden bakışın önemini vurgulamak istiyoruz. Hrant Dink'in öldürüldüğü günden itibaren, kendiliğinden sokağa çıkmış iki sıradan insan olarak, aradan geçen yedi yıl boyunca, kimi zaman eylemlere katılarak, çoğu zaman ise anaakım ve bağımsız medyadan süreci takip ettik.

6 Bülent Ergün ve İlhami Yıldırım'a teşekkür borçluyuz.

Araştırmacılar olarak ise çalıştığımız konuyu bir araştırma nesnesi olarak değil, kendimizin de içinde bulunduğu ve tüm toplumsal, kültürel, politik evrenin öğeleri olarak görmekteyiz. Yani, hem özne olarak bu ortamdaki yerimize ve konuyla ilişkimize hem de bu meseleyi anlama çabası içinde kendi anlamlandırma erevelerimizin de belirli bir toplumsallaşma biçiminin etkisinde olabileceğinin de farkındayız. Bu sebeple, sorunun odağını kaybetmemeye çalışarak ve arasallaştırmayarak, kendimize belirli bir mesafede durabilmeye zen gösterdik. Bu anlamda araştırma alanımızla aramızdaki ilişki, dışarı ile içerinin sınırında olmakla beraber, daha çok içeriye kaymaya meyyaldir. Çünkü araştırma alanımız aynı zamanda bizi içermekte, bu nedenle söyleyeceklerimiz zdşnmselliği de kuvvetle gerektirmektedir.

zdşnmselliğin temel ilkesi, Ritzer'in aktarımıyla "*toplumun sıradan üyelerinin kendilerini, içinde buldukları durumları anlamlandırmalarına, bu durumların içinde kendilerine zmler üretmelerine aracılık eden sağduyuya dayalı bilgi bütününün ve prosedürleri ve dikkate alişlar dizisinin*" araştırılmasıdır (Heritage 1984:4, Linstead, 2006'dan aktaran Ritzer 2013:391). Hasan nal Nalbanoğlu'nun güçlü biçimde ifade ettiği üzere, "usu yüksek hızda işlerken bir türlü 'şey'leri dert edinip gönlüne çekemeyen" ve "'şey'leri gönlüne çekip derdi, meselesi (*das Sache*) yapmak yerine onları kuru birer inceleme 'nesnesi'ne" indirgeyen" bir kavrayışın ötesinde bir konum benimsemekteyiz (Nalbantoğlu, 2003: 15).

İletişimsel Kent

Bu noktadan hareketle, bu çalışmada üzerinde durulan ve yeniden yorumlamaya çalışılan kavramlardan başlıcası, iletişimsel kent (communicative city)tir. Laborit, kentin bir zamanlar bireyler arasında alabildiğine verimli bilgi alişverişinin beşiğiyken, artık, bilginin belli bir insan yığınına ulaşmak, davranışını önceden kestirebilecek, tehlikesiz ve otomatik bir biçimde yönlendirmek üzere iletişim araçları aracılığıyla yayılabildiğini ifade ederek (Laborit 1990: 142), kentin iletişim boyutuna tarihsellik bağlamında vurguda bulunmaktadır.

Yurttaşların uzun süredir yoksun bırakıldıkları şey, diğer insanlarla kurallara uygun olmayan, dolayım lanmamış, yaşamın kendisiyle doğaçlamaya dayanan ilintidir (Laborit 1990: 144-145). Yani kentin sokakları ve meydanları böylesi bir doğaçlama ilintinin sahneleridir hl. Laborit, kentin dışında hiçbir yerde, kamuoyunun daha iyi bilinçlendirilmesine nüfus yoğunluğunun olanak vermediğini; buna karşılık, siyasi erkin, arzularına aykırı bilgilerin, duvar duyurusundan gizli yayına ve fısıltı gazetesine dek, denetleyemediği araçlarla bu kadar çok dolaşmadığını; bu sebeple de kentlerin patladıkları zaman aynı zamanda devrimci itiflere beşiklik edebildiğini söylemektedir (Laborit 1990: 157). Yine Laborit'ten hareketle, kent, yurttaşların her türlü alternatif ve bağımsız muhalefeti ve karşı söylemi retilebildikleri –Harvey'in ifadesiyle– bir "*umut mekni*"dır. Laborit'in 1970'lerde dile getirdiği bu görüşler, kentin iletişimsel boyutuna yapılan önemli bir

vurgudur. Bir iletişim alanı olarak kentin işlevi, kent sahneleriyle diğer insanların bir araya geleceği, birbirlerini duyabilecekleri ve görebilecekleri, dayanışma ve etkileşimi sağlamasıdır; dolayısıyla iletişim akışının sahnelerini kapsamaktadır.

Kunzman ise (1997: 28 aktaran Carpentier 2008: 238) iletişimsel kenti tanımlarken; yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin, yurttaşların eylemci (*active*) bir topluluk içinde rahat yaşamalarını sağlamak amacıyla, bölgede yaşayanlara bir çeşit yurttaşlık yerel ve bölgesel enformasyonu sunmak için daha ustalıklı kullanılabileceğini ve kullanılması gerektiğini belirtir. Ona göre bilgiye erişim ve çeşitli iletişim teknolojilerini kullanma olanakları, yerel kimliği ve yaşanılan yere hayranlığı yaratmak, kentsel gelişime bağlılık ve katılımı genişletmek için bir kent bölgesinin geleceği hakkında eleştirel tartışmaya girişme ve sürdürmeyi gerektirmektedir. Carpentier ise, Kunzman'ın bu tanımında; kentte yaşayanların çeşitli iletişim teknolojileri yoluyla etkileşime, tartışmaya ve diyaloga katılmalarıyla toplumsal bir bütünlük ve aktif topluluğu gerektiren iletişimin toplumsal boyutuna, iletişimsel kentin ayrıca politik boyutla birleştiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca, Dahlgren'e referansla, demokrasi perspektifinden hareketle, demokrasinin yerleştiği klâsik fikri, yani birbirleriyle konuşarak ilişkilenen yurttaşlar görüşünü gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu anlamda geniş bir toplumsal sisteme, yerel politikalar, medya ve sivil toplum dâhil olmak üzere iletişimsel kentin yurttaşlarının katılımı önemlidir. Carpentier, iletişimsel kentin politik boyutunun, aynı zamanda, iletişimsel kenti açık, müsamahakâr ve hürmetkâr olarak tanımlanabilmesine müsaade eden etik-politik ve uzamsal-politik bileşenlerini de içerdiğini göstermektedir (Carpentier 2008: 251).

İletişimsel kent kavramı normatif bir modelden temellenir, temsili rejimlerin ve kenti üretmeye girişen söylem sürecinin yalnızca bir parçasıdır (Carpentier 2008: 252). Bu çalışmada ise iletişimsel kent kavramı, uzlaşmaya varmak üzere yürütülen bir konuşma ve iletişimde bulunma alanını değil; kentin aynı zamanda bir çatışma alanı olduğundan hareketle, eleştirel söylemin ve muhalefetin üretildiği, yurttaşların ortaya koyduğu yeni ve bağımsız bir siyasetin yaratılabileceği, karşı söylemlerin olduğu bir tartışma alanını ifade etmektedir.. Ayrıca bu çalışmada, iletişimsel kent kavramı, "uzlaşmacı ve temsili" örgütlenmesi boyutundan değil, yurttaşların kendi sözlerini ortaya koydukları alternatif iletişim kanallarını ve süreçlerini ürettikleri, dinamik bir oluşu karşılamakta; iletişimsel kent yeniden yorumlanarak, demokratik bir kabuk içinde yeniden konumlandırılmakta, değişimlerin yurttaşlarca gerçekleştirilebileceği mücadelecilik boyut vurgulanmaktadır.

Bu sebeple çalışma, kentin toplumsal hareketlere alan açan olanaklarına, yurttaşların devlet veya siyasi erklerle ya da toplumun egemenleri veya iktidarla iletişime geçmesini esas kabul ederken yurttaş katılımını kapsayan kentin politik doğasının aynı zamanda iletişim kanallarının varlığını, çalışmasını ve yurttaşlardan yana örgütlenmesini gerektirdiği önkabulünden hareket etmektedir. İleride söz edileceği gibi, yurttaşların kendi söz ve görüşleriyle toplumsal alana katılımı

açısından iletiŖim ortamlarına eriŖimlerinin eŖit ve açık olması bu anlamda çok önemlidir. "*Kentlerin iletiŖimsel alanlarından söz ederken, yurttaŖ katılımı ve toplumsal örgütlenmeler açısından düşünöldüğünde kentlerin iletiŖimsel boyutu nasıl bir karŖılığa sahip olabilir?*" sorusuna G. Gumbert ve S.J. Drucker'ı izlenerek şöyle yanıt verilebilir: (Gumbert ve Drucker 2008: 199)

Toplumsal gösteriler ve protestolar için yer açması (meydanlar gibi)

- YurttaŖların dayanışmayla bir araya gelmelerine yer açması
- YurttaŖ katılımını ve eriŖimini sağlayacak alanlar açması
- Ŗeffaflık sağlaması
- Yerel demokrasinin iŖlemesi
- Tüm kültürel grupların Ŗehir yönetiminde temsil edilebilmesi
- ÇeŖitli kamusal diyalog alanlarının açılması
- EriŖim ve katılım için geniŖ olanakların açılması
- ÇeŖitliliğe, farklılığa ve mahremiyete saygı duyan bir güvenlik alanının oluşturulması
- Medya topografyasının farklılığı ve çeŖitliliğe dayanan bir görünümü olması
- Güçlü bir sivil toplum
- Birliklilik için politik ve kültürel yurttaŖ alanların/mekânların kendi örgütlenmelerine izin vermek
- İletiŖim anlamında merkezsizleşmenin gerekliliği

Yukarıdaki temel prensiplerin günümüzde, daha çok kentin örgütlenmesini yöneten kentin siyasal iktidarlarının inisiyatifıyla oluşturulduğu ileri sürülebilir. Demokratik bir iletiŖimsel kentten söz edildiğinde, kenti yoğurarak onu kente dönüŖtürenin yurttaŖ olduğu ilkesinden hareketle, yurttaŖların kendi yuvalarını, yaŖama alanlarını oluşturması gerektiği, bu anlamda kentin siyasal iktidarların değil yurttaŖların aktif rolüne vurguda bulunulması gerekmektedir.

Yıldırım da (2013), dünyadaki pek çok örneğe bakıldığında, kentsel siyasetin yeniden çatışmacı bir sürecin alanı olarak tanımlandığını kaydeder. Bu tespitin en bilinen ve tipik örnekleri olarak İŖgal Et (Occupy) ve Öfkeliiler (Indignados) hareketleri kabul edilebilir. Bu hareketler, kent meydanlarını (Barcelona, New York, Londra, Atina, Paris...) birer eylem sahnesine dönüŖtürerek, "ortak olana dair sorunların yine ortak kullanım alanları üzerinden ifade edilmesini sağladılar" (Yıldırım 2013, 145). Aynı süreçte, Ŗili'de, başkent Santiago başta olmak üzere, ülkenin tüm kentlerine yayılan ve öğrenci hareketinin başını çektiği toplumsal muhalefet de kendisini kent meydanlarında var etmiş ve toplumsal/siyasal olanı kentten başlayarak yeniden tanımlama iradesiyle ortaya çıkmıştır. Dalgalar halinde, kentten kente yayılan muhalefet hareketi, grevlerle desteklenmiş, pek çok üniversite ve kamu binası işgal edilmiştir (Guzman-Koncha 2012). Kent, otorite tarafından tanımlanış biçiminin çok dışında bir alana dönüŖmüştür.

Öte yandan kent mekânı üzerinde(n) yürütülen mücadeleler ve toplumsal hareketlerin, diğer toplumsal hareketlerle eklemlenme, birleşme ve kendisine alan açma potansiyeli de bulunmaktadır. Kentin belli bir köşesinde herhangi bir konudaki toplumsal/siyasal eylemlilik, kendisinden sonra, tamamıyla başka bir meseleyle ilintili bir hareketin fişekleyicisi olabilmektedir. Bu fişekleyici etki, yurttaşların kent mekânı üzerinde(n) söz söyleyebilme imkânının ayırdına varmalarıyla gerçekleşmektedir (Petropoulou 2010: 219).

Hrant Dink için yapılan eylemlerde de görüleceği üzere, her türlü iktidar denetimine rağmen, yurttaşların kent mekânı üzerinden, dertlerinin kamusal alanda yer alması için söz söyleme alanı açtıkları görülmektedir. Bu anlamda sokaklar, meydanlar iktidarın gözetimine ve kurallarına rağmen, yurttaş inisiyatifinin söz söyleme biçimini belirlediği birer sahneye dönüşmekte ve bu sahnenin gerisinde söz konusu yurttaş inisiyatifinin daha güçlü olduğu geniş bir kulis inşa etmektedir.

Söz konusu sahne ve kulislere bakmadan önce şunu belirtmek gerekir: İletişimsel kent kavramının içerdiği tüm esaslar, toplumsal hareketlerin çatışmacı karakteri ile kent sahnelerinin çatışma alanları olduğu noktasından hareketle, Hrant Dink'in öldürülmesiyle başlayan eylemler süresince etkili şekilde işlemiştir. Bu anlamda kent alanları eylemci yurttaş topluluklarının temel ifade alanları, farklı iletişim biçimleriyle yurttaşların konuştuğu ve itiraz ettiği, hak aradığı bir politik katılım alanı ve iletişim eylemi ortamı olmuştur. Bu süreçte dikkat çekici olan kentin iletişimsel olanaklarının buna özgürce izin vermesi değil, yurttaşların tüm kısıtlamalara ve engellere rağmen, kentin iletişimsel ortamlarını kullanarak kendilerine alan açmalarıdır.

19 Ocak 2007'de televizyon ekranlarında, web sayfalarında, radyo anonslarında; ana akım medya araçlarının ve alternatif medya kanallarının sahnelerinde duyurulan Hrant Dink'in Agos Gazetesi önünde vurulduğu haberinin ardından, aktivistler, yurttaşlar ve sivil toplum örgütleri SMS'ler, elektronik mesajlar, elektronik ortamdaki ağlar yoluyla, protesto etmek üzere Taksim Meydanı'ndan Agos'a yürüyeceklerini duyurdular. Böylece haberin duyulmasıyla kendiliğinden oluşan hareketin sahne aldığı ilk yer Taksim Meydanı'ydı. Hrant Dink'in, genel yayın yönetmeni olduğu ve önünde öldürüldüğü Agos Gazetesi, eylemcilerin varış noktası olurken, tüm bu süreçte gazetenin kendisi ve üzerinde bulunduğu cadde ile gazetenin önü de son derece önemli bir temsil haline gelmiştir.

Kenti, iletişimsel bir alan olarak kavrayan kuramlar ışığında değerlendirildiğinde, 19 Ocak günü, bu iletişimsel alanın her dinamiğinin çalıştığı bir enformasyon akışı ve medya dolayımıyla sokak ile ev gibi özel alanlar ve politik aktörler arasında çeşitli düzeylerde etkileşimler oluşmuştur. Örneğin, olayda tetiği çekenin izini süren devlet mekanizmaları, sokakta ve evlerde televizyon başında bekleyen yurttaşların söz konusu tepkisine ve vicdanına seslenmek zorunda

kalmışlardır. Politikacılar için konuşma sahnesi genellikle medya olurken, sokak ile politikacılar arasındaki diyalog medya dolayısıyla gerçekleşmiştir. Yurttaşlar, hayatın gerçekliğinin içinde hak arayan bir topluluk halinde seslerini duyurmaya çalışırken, politikacıların gündelik gerçekliğe stratejik bir mesafeden ve medya dolayısıyla konuşmaları şunu göstermektedir: Burjuva kamusal alan teorilerinde sözü edilen “ideal iletişim ortamı” ve “diyalog”un, tarafların konumları, onları çevreleyen yapılar ve aralarındaki konuşma yörüngesindeki eşitsizlikler düşünüldüğünde oluşamayacağı açıktır.

İletişimsel Eylem ve Katılım Açısından Kent Alanları

Kent planlamacısının tasarladığı kent, aslında bireyler ve toplum tarafından adeta yörgülerek yaşanmaktadır. Plancının iki vektörel çizgiyle ifade ettiği bir yolun, o yolda yürüyen yaya için kullanım biçimi bambaşka bir hâl alabilir. Böylelikle de tasarım, bireysel ve toplumsal failer tarafından dönüştürülebilir, mekâna asıl anlamını onlar verebilir (Türkoğlu 2003: 189). Bu anlamlandırmanın ise bir kodlama ve kodaçımı sürecini gereksindiği açıktır. O halde, kentsel yaşamın içinde bilinçli/bilinçsiz, kontrollü/kontrolsüz her hareket bir iletişim eylemi olarak değerlendirilebilir. Zira, “mekânsal olan her şey toplumsaldır” (Soja 2000:13).

Tam da bu noktada, Arendt’in etkileyici vurgusuyla ifade edilecek olursa; insanı insan yapan yalnızca üretmek değil, aynı zamanda politika yapmaktır. İletişimsel eylem ortamına erişim ve katılım bu açıdan son derece önemlidir. Fakat “*Nasıl bir katılım?*” sorusu bu noktada önem kazanmaktadır. Katılımın temel şartı, karar alma süreçlerinde eşit güç/iktidar konumlarına sahip olmak gerekliliğidir (Türkoğlu 2011: 147). Yurttaşların, kendi sesiyle, kendi deyiş ve üslubunu oluşturarak, kendi belirledikleri yollar ve kanallarla iletişim alanında eylemde bulunmaları böylesi bir katılım biçiminin gerekleri olarak belirmektedir.

İçinde bulunduğumuz zamansal ve uzamsal uğrak içinde kolektif birliktelikten ziyade kişiselleşmeye ve yaşam tarzı siyasetine doğru güçlü bir yönelim bulunduğu gözlenmektedir. Bu, ideolojilerden, örgütlenme ve toplumsal platformlarla ilişkilmeden yaşam tarzları gibi tüketim odaklı bir hayata ve atomize olmaya doğru gidiş demektir. Oysa, yurttaşlık kültürünün (*civic culture*) gereksindiği, insanların kendilerini politik toplulukların birer üyesi olarak deneyimleyebilmesi ve topluma katılmalarının anlamlı olduğunu hissedebilmesidir (Dahlgren 2005: 324). Bu sebeple, kent alanları, yurttaşlık kültürünün topluma ve politik alana katılmalarının anlam bulabileceği, bir kez daha Harvey’in kavramsallaştırılmasına başvurulacak olursak “*umut mekânları*”dır (Harvey 2008).

Hrant Dink’in öldürülmesine duyulan tepkinin kent mekânlarındaki varlık biçimleri, bir yurttaşın, entelektüelin yaşam hakkının gasp edilmesinden, ifade özgürlüğünün yokluğuna, iktidarın ve derin devlet örüntülerinin egemenliğinden, tüm bu karanlık politik çerçevede içinde yurttaşlar olarak eşit-onurlu ve temel insan haklarının güvenceye alındığı bir ülkede yaşamaya kadar çeşitli talep ve tepkileri

içermektedir. “Bu dava böyle bitmez”, “Faşizme inat, kardeşimsin Hrant”, “Hepimiz Hrantız” sloganları; cinayete tanıklık eden bir kalabalık yurttaşlar topluluğu olarak cinayetin işlendiği sokaktan ve Agos’un önünden ayrılmamak, davanın görüldüğü Beşiktaş DGM’sinin önünde dava sürecini takip etmek bu hak taleplerinin biçimleri olarak değerlendirilebilir. Hak taleplerine aranan cevaplar, Dahlgren’in (2005, 324) söz ettiği gibi, yurttaşların, topluma ve politik alana katılımlarının anlamlı olduğunu hissetmeleri açısından son derece önemlidir.

Toplumsal ve politik alana katılımın anlam bulabilmesi, söz söylemek, tartışabilmek ve sorunu ortaya koymak üzere kendi sesiyle ve kimliğiyle katılan yurttaşların sesinin duyulması, ne söylediklerinin dinlenmesi, ortamın eşit katılımcıları olarak kabul edilmesi ve bu yöneltilen sorulara saygıyla yanıt verilmesi, yurttaşlarca ortaya konan tartışmaya yorumda bulunulmasıdır. Tüm iletişim sürecindeki bilgi, görüş ve cevapların dolaşımında ve ifadesinde şeffaflık ve saygı ilkesi esastır. Bu anlamda ötekileştirilmeden, yok sayılmadan, tâbi kılınmadan, nefrete hedef gösterilmeden, kenara itilmeden kamusal alanlarda yer almak ve eylemde olmak böylesi bir anlamlı katılımın şartıdır.

Oysa, aksine, Kürşat Bumin’in belirttiği gibi, şehirden sürülen diyalogun yerini uzun zamandır iktidarın monologu almıştır. Bugün kentlilerden istenen ve beklenen, “artan devlet müdahalesinin giderek güçsüzleştirdiği yerel yönetimler ve onunla uyum içinde çalışan birçok bilim ve uzmanlık dalı karşısında suskunluğunu korumasıdır” (Bumin 1990: 19).

İktidarın düzenlemesi ve belirleyiciliği altındaki kent alanları ve iletişim ortamı anlamlı yurttaş katılımına kapandığı ve/veya böylesi bir katılım önüne engel konulduğunda, karşı alanlar oluşturulur⁷. Bu karşı alanlar, egemenlerin belirlediğinin dışında bağımsız ve yurttaşların kendi siyasetini ürettiği alanlardır. Toplumsal hareketler ve alternatif/bağımsız iletişim ortamları inşası bakımından buralar önemli eylem alanlarıdır.

Tablo 1: Eylemlerin Gerçekleştiği Mekânların/Alanların Bilişsel Haritası

Mekân Adı	Trafiğe Açık	Polis Nöbeti	Protesto Alanı Olarak Bilinirlik	Eğlence/Kutlama Alanı Olarak İşlevi	Tarihsel Kimlik
Taksim Meydanı	Tamamen	Sürekli	Evet	Evet	Evet
Halaskârgazi Caddesi	Tamamen	Yok	Hayır	Hayır	Hayır
Beşiktaş DGM	Tamamen	Sürekli	Kısmen	Hayır	Hayır
Beşiktaş Vapur İskelesi Meydanı	Kısmen	Sürekli	Hayır	Hayır	Evet

⁷ Çalışmanın yazarları olarak iktidar konumunu eleştirirken, karşı da olsa bir başka tür iktidar konumu kurmayı ifade ettiği için literatürde yerleşik olduğu kullanımıyla “karşı iktidar”lar demeyi uygun bulmuyoruz.

Sahne Olarak Kent ve İletişim Eylemi

Bu izlek içerisinde kenti toplumsal gösterinin sahnesi olarak tanımladıktan sonra, iletişim eylemliliklerine dramaturjik bir yaklaşım getiren Goffman'ın (2009) metaforlarına ve tanımlamasına yönelmek bu çalışmanın düşünsel arka planını güçlendirecektir. Erving Goffman, modern hayatı, bireyin ve toplumun hayatı alımlayış ve kurgulayış biçimini dramaturjik yaklaşımla ele almaktadır. Goffman'ın yaklaşımı, bireyi ve onun eylemlerini, onu sarmalayan toplumsal örüntüler içinde incelemeye dayanmakta, Goffman'ın analitik çerçevesi hayatın akışının gerçekleştiği "bölgeler" ve "alanlar" üzerinden oluşmaktadır. Bu düşünce sistematüğinde, hayat bir tiyatro sahnesine benzetilmekte, bu sahnede oyunlarını sergileyen oyuncular/aktörler, sahnede yer alan dekorlar, sahnenin önünde konumlanan izleyiciler ve sahnenin arkası bulunmaktadır. Sonsuz sayıdaki oyuncunun farklı zamanlarda, farklı sahnelerde sergilediği oyunlar ile her oyunun izleyicileri süreklilik arz eden teatral eylemliliği mümkün kılmaktadır. Bu eylemlilik içinde, her oyun kendi dramaturjisini kurmakta, öte yandan sahnede sergilenen gösterinin varlığını mümkün kılan, hatta izleyicilerin gösterinin büyüüne kapılmasını sağlayan, ancak varlığından pek de haberdar olunmayan, sahneyle ve gösteriyle çelişen bir de sahne arkası bulunmaktadır.

Hrant Dink'in öldürülmesini protesto eden ve olayın arkasındaki failerin bulunması, adaletin sağlanması çağrısında bulunan hareketin eylemde olduğu çeşitli kent sahneleri bulunmaktadır. Sahnelerin ilki Taksim Meydanı'yken, takibinde kurulan en büyük sahne davalar süresince yargılamanın yapıldığı mahkemenin bulunduğu Beşiktaş Meydanı'dır. Özellikle Taksim Meydanı'nın bir sahne olarak sembolik önemi vardır. 1 Mayıs 1977'de, bu meydana yapılan gösteri sırasında pek çok insanın öldürülmesiyle toplumsal gösterilere kapanan Taksim Meydanı sahnesinin, 2010 yılında –birkaç yıl için de olsa– tekrar gösterilere açılmasında Hrant için yapılan kitlesel yürüyüşün önemli payı olduğunu ileri sürülmektedir.

Taksim Meydanı etrafında trafiğın aktığı, bölgenin farklı semtlerine yolların bağlandığı, aynı zamanda İstiklal Caddesi gibi, eğlence, alışveriş, kültür mekânları ile hayatın aktığı. İstanbul'un en önemli ve büyük caddesine açılan bir kapıdır. Bu sahnede yapılan eylemlerin, aynı zamanda medyanın da sahnesinde yer alma olasılığı yüksektir. Bu meydan, medya dâhil her şeyin görünürlüğe ulaşabildiği kentin ve kamusal hayatın ana sahnelerinden biridir. 19 Ocak'ta, Hrant Dink'in öldürülmesi haberi üzerine burada toplanan aktörler, Agos'a doğru yürüyüşe geçtiklerinde, bu sahnenin sınırlarını, alışıldık olanın aksine İstiklal Caddesi'ne doğru değil, ters istikamette olan Halaskargazi Caddesi üzerinde bulunan Agos'a doğru genişletmişlerdir. Bu kez medyanın kameralarını çevirdiği ve yurttaşların kolaylıkla ulaşabildikleri bu meydanın sembolik önemi Agos Gazetesi'nin bulunduğu caddeye doğru kaymıştır. Bu istikamet ise hem yoğun bir trafiğın aktığı hem de üzerinde işyerlerinden lüks otellere, büyük apartmanlardan parklara ve siyasi parti temsilciliklerine kadar çeşitli izleyicilerle çevrelenmiş durumdadır.

Yürüyüşün izleyicileri ilk halkada bu kesimlerden oluşmaktadır. Pencerelerden destek veren yurttaşların yanı sıra milliyetçi ve sosyal demokrat siyasi parti temsilcilerinin önünden geçiş ise gerginliklere yol açmıştır. İlk halkada yurttaşların birlikte tepkisel ve kamusal eylemlilikleri, yürüyüşe dolayimsız seyirci olanlarla böyle bir etkileşime girmiştir. Bu etkileşim, Goffman'ın sözünü ettiği gibi hem izleyicilerin kolektiviteden, birlikteliğin oluşturduğu auradan büyülenirken, destekçi olmayan ve hatta ideolojik olarak meydana gelen olayda rol oynayan izleyiciler için de bu aura tehdit içermektedir. Aynı tehdit kitle için de söz konusudur. Mekânsal olan yürüyüş, ilk olarak bu karşılaşmayla toplumsallaşmaya başlamış, iletişimsel eylemin örgütlenmeyle başlayan sürecine eklenmiştir.

Öte yandan, trafiğin akışı kesintiye uğramış, kentin kuralları bir süre için askıya alınmak durumunda kalmıştır. Aslında Sennett'in belirttiği gibi şehir meydanları, kentteki kalabalıkları iş ve zevk için bir araya toplayacak olan yerdir. Batı kent anlayışına göre bu şehir meydanları, rastgele ve denetimsiz şeylerin ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Aydınlanma dönemi meydanlarında toplanma görsel bütünlüğün toplumsal altyapısı olarak kullanılmıştır (Sennett 1999: 111). Oysa meydan, artık tüketime endekli bir iletişim akışıyla şekillenmektedir. Meydanın açıldığı büyük cadde, büyük oranda alışveriş merkezleri ve dükkânlarla bezeli, vitrinlere doğru insanları yönlendiren bir örgütlenmeye sahiptir. Bu durum buluşma ve tüketmeye yolculuk etme hâlini ortaya çıkartmaktadır. Öte yandan, sokaktaki kameralar ve orada konuşlanan silahlı ve üniformalı kolluk kuvvetleri, söz konusu meydanları, iktidarın gözünü ve gücünü sakınmasız gösterdikleri bir iktidar mekânı haline dönüştürmektedir. Bu hâliyle meydanlar, Sennett'in ifade ettiği gibi özgürlükler alanı değil, bir denetim ve gözetim alanına dönüşmüş durumdadır. Böyle iken, toplumsal gösterilerin bu alanlardaki kuralları kısa süreliğine de olsa askıya aldırması, yurttaşın politik kamusal alana katılımı açısından önemli bir alan açma, kenti ve kentsel alanı yeniden tanımlama eylemidir.

Belli bir gösterinin sahnelendiği alandan ve sahneleniş biçiminden hareketle, gösterinin sergilenmesine dönük tüm işaret ve simgeler bütünü bir "set" meydana getirmektedir. Set, çoğu durumda uzamsal açıdan durağandır. Oyun, sette başlar ve sette son bulmaktadır. Setin en önemli bölgesi ise kuşkusuz sahnedir. Tıpkı bir tiyatro sahnesinin fiziksel varlığının sabit olması gibi, dramaturjik yaklaşımda da sahne çoğunlukla sabit olarak durmakta, gösterisini sergilemek isteyen, sahneyi kullanmaktadır. Sahne ise, gösteri sırasında sosyal eyleyicilerin kasıtlı ya da kasıtsız olarak başvurduğu ifade donanımdır. İfade donanımı, jest ve mimiklerden, cinsiyet ve etnisitiye dek geniş bir yelpazeye uzanan kişisel bileşenlerden ya da bunların toplumsal uzantılarından oluşmaktadır. Oyuncu, gösterisini sergilemeye başladığı anda kendisini daha önceden hazırlanmış bir sahnede bulur. Sahneler de, genellikle baştan yaratılmak yerine, daha önceden çeşitli şekillerde deneyimlenmiş olanlar arasından seçilir (Goffman 2009: 33-39). Taksim Meydanı da, daha önce toplumsal eylemlerin deneyimlediği bir sahnedir. Bu deneyim alanının örgütlenmesindeki kısıtlamanın delinmesinde rol oynayan bu eylem, daha önce toplumsal eylemlerin deneyimlemediği bir başka kent

mekânını da temsil gücü kuvvetli bir sahneye/meydana dönüştürerek, toplumsal hareketler için yeni bir eylem alanı daha açmıştır. Böylece iletişim alanını da genişletmiştir.

Bu anlamda, asıl önemli yürüyüş Hrant Dink'in cenaze töreninin yapıldığı 22 Ocak 2007'de gerçekleşmiştir. Güzergâh, Agos Gazetesi'nin önünden başlayarak 8 kilometrelik bir hat üzerinden Kumkapı Meryem Ana Ermeni Kilisesi'ne kadar uzanmıştır. Düzenleme komitesi, yürüyüşün "sessiz" olmasını tavsiye etmiş ve katılımcılar bu isteğe büyük ölçüde uymuştur. Sadece "Hepimiz Hrant'ız, Hepimiz Ermeniyiz" sloganı seslendirilmiştir. Resmi rakamlar 80 bin, alternatif medya kanalları ise 100 binin üzerinde yurttaşın yürüyüşe katıldığını belirtmiştir. Yürüyüşü izleyenler ise Dink'in cenaze töreninin on yıllardır İstanbul'da gerçekleştirilen en büyük kitle gösterisi olduğunu vurgulamış, katılımın ancak 1 Mayıs 1977 kutlamasıyla karşılaştırılabileceğini söylemiştir. New York Times, web sitesinden büyük bir fotoğrafla yayınladığı haberde katılımın 100 binin üzerinde olduğunu belirtmiştir⁸.

Fotoğraf 1: 23 Ocak 2007, Halaskargazi Caddesi Agos Gazetesi Önü, Cenaze Töreni, İlhami Yıldırım

8 Ayça Örer, "On Binler Hrant Dink'i Uğurladı", 23 Ocak 2007, bianet: <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/90609-on-binler-hrant-dinki-ugurladi>

Katılımcı sayısı birkaç açıdan önemlidir: J. C. Scott'a göre, bir arada bulunmayan "aşağıdakiler" arasında yaydığı serbestlik sebebiyle, tâbî olanların büyük, özerk toplantıları tahakküm edenler için tehdit edicidir. Çünkü, tâbî olanlar kitle halinde toplanma edimiyle cesaret kazanırlar (Scott 1995:103). Böylesi bir kolektif gücün görsel etkisi vardır. Kent sahnesi, böylesi bir gücün kendisini yalnızca kent ve iktidar elitlerine değil, özel alanlarda "içeride" yaşayan yurttaşlara da göstermesinin beşiğidir. Bu anlamda, birliktelik ruhunun kendini açığa çıkarması ve göstermesi eyleme geçme cesaretini de yaratmaktadır. Öte yandan, iktidarlar, yani tahakküm edenler, kitlenin niceliğini her zaman az ilan etmekten yanadırlar. Böylece kendilerine yönelen muhalefetin ve itirazların "önemsiz" olduğunu söyleme dayanağı edinmiş/yaratmış olmaktadır. Bu anlamda katılımcı sayısı, üzerinde mücadelenin verildiği bir zemin olarak önem kazanmaktadır.

Yürüyüşün katılımcılarına dağıtılan Türkçe, Kürtçe ve Ermenice "*Hepimiz Hrant Dink'iz*" ve "*Katil 301*" yazılı dövizler ve karanfiller, Hrant'ın bir Ermeni gazeteci olduğu ve ifade özgürlüğünü kullanarak "ırkçı-milliyetçi" ideolojiye hedef olmasını protesto etmiştir. Türkçe, Kürtçe ve Ermenice olması ise siyasal mücadele pratiklerine ve sürdürülen hak mücadelesine saygı ve selam olarak ifadesini bulmuştur.

Yürüyüş nedeniyle çevredeki dükkânlar kapatılmıştır. Ayrıca yürüyüş için Osmanbey'deki çeşitli binaların tepelerine keskin nişancılar yerleştirilmiştir. Keskin nişancılar, etrafta polisin varlığının kitleyi tahrik etmesini engellemek, dolayısıyla görünür olmayan bir güvenlik tedbiri olarak okunabilmesi mümkündür. Yine de tahakküm edenlerin silahlı ve görünmez müdahale olasılığı hazırdır. Yürüyüş boyunca, geçilen caddelerde halk, yani dolaylımsız ilk izleyici halkası, yol kenarlarında ve evlerin pencerelerinden Hrant Dink'i ve törene katılanları alkışlarla selamlamıştır. Yürüyüşe katılanlar ise tanınan ve tanınmayan yazar, gazeteciler, ses, tiyatro, sinema sanatçıları, ev kadınları, işçiler, çalışanlar, Ankara, İzmir, Bursa ve Türkiye'nin pek çok yerinden gelen insan hakları ve barış savunucularından oluşmaktadır.

Hrant Dink'in cenaze töreni ve protesto yürüyüşünün güçlü etkisinin bir başka sebebi ise gösterinin oyuncularının, Goffman'ın ifadesiyle, "içten" olmasıyla ilgilidir. Sekiz kilometrelik bir güzergâhı, sessizce, güzergâh üzerinde bulunan tahrik edici izleyici noktalarında galeyana gelmeden yürümüş olmaları böylesi bir içtenliği açıklayabilmektedir. Bu noktada "sessizlik" aynı zamanda kitlenin provoke olmasının önünde de engel oluşturması bakımından önemlidir. Kamusal alanda iktidarların gözetimine maruz olmak, kendini koruma biçimi olarak sessizliği iyi bir tavır olarak ortaya koyar. Bir insan göz göre göre öldürülmüştür, fail bellidir, en temel insan hakkı olarak tanımlanan yaşama hakkının ihlâl edilmesine açıkça göz yumulduğu ortadadır. Sessizlik, bütün bu hak ihlallerinin üzerine edepli ve düzeyli bir tavidir ama aynı zamanda da güçlü bir çığlıktır. İktidarlar dâhil tüm

toplumsal kesimlere mesajı en etkili biçimde ve provokasyona yenilmeden iletmenin de bir biçimidir.

Beklemek ve konuşmak: Bir otorite mekânı olarak mahkeme salonu önü ve otorite mekânına dönüşen Taksim Meydanı

Richard Sennett, hareketin, günlük faaliyetlerimiz içinde en çok kaygı yaratan unsur haline geldiğini, bu kaygının ise bireyin sınırsız hareketini mutlak bir hak saymamızdan doğduğunu vurgular, kamusal alanların, özellikle de kent sokaklarının özgür hareketin hizmetine sokulmadıkça anlamsız, hatta çıldırtıcı hale geldiğini belirtir. Böylece modern ulaşım teknolojisi, sokakta var olmanın yerine coğrafi sınırlamalara duyulan hoşnutsuzluğu ortaya koyar (Sennett 1996:29).

Yukarıda söz edildiği gibi, kent alanlarındaki hareketi güvenlik, gözetim, tüketime göre düzenleyen iktidarın gözü, sokaktaki insanın özgürlüğünü de belirlediği bu kurallara göre kısıtlamış olmaktadır. Modern hayatın getirdiği kurallarla insanın gündelik hareketinin sınırlandığı böylesi bir kent mekânı pratiği, toplumsal hareketlerin kitle gösterileri sırasında sıradanın/gündeliğin dışına sıçrar. Bu kurallar, kent yöneticilerinin ve yerel yönetimlerin, yurttaşın toplanma ve gösteri yapma hakkını kullanması için toplumsal örgütlenmelere verdiği "izin" ile geçici olarak ortadan kalkmaktadır. Fakat bu denetimli ve gözetimli bir "özgürlüğü kullanma" halidir, yani koşulludur.

Aynı zamanda bu "izin" her an, otoritenin belirlediği düzenin dışına çıkma ihtimalini de içerir ki, böylesi küçük bir özgürlük alanı, kitlelerin kendilerine özgü ifadelerini (şiddet içeren veya içermeyen, patlamaya müsait ya da Hrant Dink'in cenaze töreninde olduğu gibi otoritenin ezberini bozan binlerce insanın sessizlik içinde yürümesi gibi) sergilemelerine izin vermektedir. Bu pratik ve deneyim bir hatırlatmada bulunmaktadır: Sokaklar ve kent alanlarında hareket mutlak şekilde sınırlandırılmış, kent mekânlarını düzenleyen kurallar özgürlüğü kısıtlamıştır.

Şehir meydanları, Sennett'in görüşlerine bir kez daha başvurursak, kentteki kalabalıkları iş ve zevk için bir araya toplayacak olan, serbestliğe ve denetimsizliğe izin veren yerlerdir Aydınlanma dönemi meydanlarında, toplanma, görsel bütünlüğün altyapısı gibi kullanılabilirdi demektir Sennett (1999:111). Bugün rastgele ve denetimsiz şeylerin oluşmasını engellemek için şehir meydanları, kameralar ve kolluk güçleriyle her an gözetim altında tutulmaktadır. Bu anlamda, şehir meydanlarından, kamu binalarına kadar kent mekânları aslında birer otorite alanına dönüşmektedirler.

Fotoğraf 2: Nilay Vardar, 30 Mayıs 2011,
DGM Binası Önü [www. bianet.org](http://www.bianet.org)

Hrant Dink için yapılan eylemler özelinde bakılacak olursa; Taksim Meydanı, Halaskargazi Caddesi, Beşiktaş DGM binası önü ve Beşiktaş Vapur İskelesi Meydanı yurttaş hareketinin sahne aldığı mekânlar iken, bu mekânların temelde iktidarın denetimi ve gözetimi altında kullanılıyor olması, kent alanlarının otorite mekânına dönüştürülmesine karşı da bir direniş gibi görünmektedir. Özellikle Taksim Meydanı bu anlamda mücadele konusu olmuş iyi bir göstergedir.

Bir diğer gösterge ise Halaskargazi Caddesi üzerindeki Agos'un bulunduğu caddenin isminin değiştirilmesi etrafındaki mücadeledir. İronik biçimde ismi Ergenekon Caddesi olan tabela, eylemciler tarafından Hrant Dink Caddesi olarak değiştirilmek istenmiştir ve her yıl Hrant Dink'in öldürüldüğü gün yapılan eylemlerde bu tabela ve sokağın ismi Hrant Dink Caddesi'ne dönüştürülmektedir. 2010'da ana muhalefet partisi milletvekillerinden birinin verdiği öneriyle sokağın isminin Hrant Dink olarak değiştirilmesi talebi de iktidar partisinin engeline takılmış, siyasi otoriteler sokağın adının "Ergenekon" olarak kalmasında ısrarcı olmuşlardır⁹. Her ne kadar yasal yollarla caddenin ismi değiştirilememiş olsa da, eylemciler her yıl yaptıkları eylemlerde, tabelayı değiştirerek bu siyasi karara müdahale edebilmektedirler.

9 Bawer Çakır, "Hrant Dink" Caddesi AKP Engeline Takıldı, bianet.org, 9 Şubat 2010

*Fotoğraf 3: Bawer Çakır, Dink'in Öldürüldüğü Cadde,
www.bianet.org, 18 Şubat 2010*

Sonuç

Şimdiye kadar serimlenmeye çalışılanlar ışığında Hrant Dink'in öldürülmesi sonrasındaki toplumsal eylemlilikleri üç öbek halinde toparlamak mümkündür:

Hrant Dink'in öldürüldüğü gün, Agos gazetesinin önündeki eylemler (19 Ocak 2007).

Agos Gazetesi önünden başlayan ve 8 km'lik bir yol kat edilen cenaze töreni (22 Ocak 2007).

Sanıkların yargılanma süreci ve adliye önündeki eylemler.

Fotoğraf 4: Hrant Dink'in Cenaze Töreni, bianet.org

Fotoğraf 5: Beşiktaş Adliyesi Önü, Hrant Dink Cinayeti davasının 18. duruşması, bianet.org<<http://bianet.org>>

Dink'in öldürüldüğü gün gazetenin önüne yürüyenler, kentte hayatın ve trafiğin akışının tersi istikamette yol olarak varlıklarını ortaya koymuşlardır. Eylemciler/göstericiler sanal ağlar ve SMS'ler ile örgütlenmişlerdir. Bu örgütlenme biçimi iletişimsel kentin önemli bir nosyonunun delaleti olarak kabul edilebilir.

Cenaze töreni ise yaklaşık 100 bin kişinin katılımıyla gerçekleşmiş, Türkçe, Kürtçe ve Ermenice taşıyan insanlardan oluşan bu devasa kortej, ana akım düşünce ve siyasete karşıt bir duruş sergilemiş, bunu da kent alanı üzerinden ve kentsel yaşamın günlük rutinini bir tam gün boyunca kıırarak gerçekleştirmiştir.

Adaletin dağıtıldığına dair sonsuz iman duyulan adliye binaları ise hem bu yönüyle hem de devlet otoritesinin somut tezahürünün billurlaştığı alanlar olması sebebiyle önemlidir. "Hrant'ın Arkadaşları" grubu yargılamanın sürdüğü yıllar boyunca her duruşma öncesinde adliye civarında bir araya gelerek gösteriler düzenlemiş, basın açıklamaları yapmıştır. Tüm bu eylemlilikler, iletişimsel kentin nosyonlarının idareciler eliyle inşa edilmesinin ötesinde, her türlü iktidar denetim ve gözetim mekanizmasına rağmen yurttaş inisiyatifli dolayımıyla hayata geçirildiğini göstermektedir.

Modern hayatın getirdiği kurallarla insanın gündelik hareketinin sınırlandığı kent mekânı pratikleri, toplumsal hareketlerin kitle gösterileri sırasında sıradanın ve gündeliğin dışına sığar. Toplumsal hareketler, iktidarın belirlediği kentteki gündelik hareket düzeninin dışına çıkarak, kendi sözlerini kendilerine özgü ifadelerle sergileyebilecekleri alanlar açarlar.

Harvey, "bir şehrin insani niteliği, şehrin çeşitli mekânlarındaki pratiklerimizden doğar, bu mekânlar her ne kadar kısıtlanmış, toplumsal kontrole (...) tabi olsa da" demekte ve şehrin kamusal mekânlarının daima devlet gücüyle ve kamu yönetimiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (2013:124). Ancak şehrin

insani niteliği, şehrin “müşterek”leştirilmesiyle eş anlamlıdır. Kamusal mekânın denetimi, müşterekleştirme vb. pratikler, kenardan izleyerek biçimlendirilemez, “şehir sakinlerinin siyasal eylemini gerektirir” (a.g.e.).

İletişimsel kent kavramı çerçevesinde idealize edilen prensipler, otoritenin tüm toplumsal ve siyasal alan üzerinde olduğu gibi, kent üzerinde de tahakkümünü güçlü biçimde kurmasıyla her zaman, her yerde aynı düzeyde hayata geçirilemeyebilir. Öte yandan bu prensiplerin hayata geçmesinin, otoritenin bahşediciliğine muhtaç olduğu ileri sürülebilir. Kent gerçekten farklılıkların alanı olacaksa, bu ancak yurttaşların eylemlilik süreciyle mümkün olabilmektedir. O nedenle, kenarda beklemek yerine ortada bulunmak, yurttaşların kendilerini ifade etmeleri, görünür kılabilmeleri ve kent üzerindeki haklarını kullanabilmeleri açısından hayattır.

Bu anlamda sokaklar, meydanlar iktidarın gözetimine ve kurallarına rağmen yurttaş inisiyatifinin söz söyleme biçimini belirlediği birer sahneye dönüşmekte ve bu sahnenin gerisinde söz konusu yurttaş inisiyatifinin daha güçlü olduğu geniş bir kulis inşa etmektedir. Böylece, kent alanları kitlelerin temel ifade alanları, farklı iletişim biçimleriyle yurttaşların konuştuğu ve itiraz ettiği, hak aradığı bir politik katılım alanı ve iletişim eylemi ortamı olmuştur. İletişimsel kent kavramının, Hrant Dink’in öldürülmesiyle başlayan eylemler süresince görüldüğü gibi, toplumsal hareketlerin çatışmacı karakteri ile kent sahnelerinin çatışma alanlarının kesişiminde etkili şekilde somutlaştığı görülmektedir. Bu süreçte dikkat çekici olan, kentin iletişimsel olanaklarının buna özgürce izin vermesi değil, yurttaşların tüm kısıtlamalara ve engellere rağmen, kentin iletişimsel ortamlarını kullanarak kendilerine alan açmalarıdır.

Kaynakça

- BUMİN Kürşat (1990), **Demokrasi Arayışında Kent**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- CARPENTIER Nico (2008), “The Belly of the City: Alternative Communicative City Networks”, **International Communication Gazette**, ed. G. Gumbert and S. Drucker, 70 (3-4): 237-255.
- ÇAKIR Bawer, “Hrant Dink” Caddesi AKP Engeline Takıldı”, **www.bianet.org**, 9 Şubat 2010.
- DAHLGREN Peter (2005), “The Public Sphere: Linking the Media and Civic Culture”, **Media Anthropology**, Ed. Eric W. Rothenbuhler, Mihai Coman, 318-329, Thousand Oaks, Sage Publications.
- GOFFMAN Erwing (2009), **Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu**, Çev. Barış Cezar, İstanbul, Metis Yayınları.

- GUMBERT G. ve DRUCKER S. J. (2008), "Communicative Cities", **International Communication Gazette**, ed. G. Gumbert and S. Drucker, 70 (3-4): 195.
- GUZMAN-CONCHA, Cesar (2012), "The Students' Rebellion in Chile: Occupy Protest or Classic Social Movement?", **Social Movement Studies**, 11(3/4), 408-415.
- HARVEY David (2008), **Umut Mekânları**, Çev. Zeynep Gambetti, İstanbul, Metis Yayınları.
- HARVEY David (2013), **Asi Şehirler**, Çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul, Metis Yayınları.
- KÜMBETOĞLU B. (2005), Sosyolojide Ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- LABORIT Henry (1990), **İnsan ve Kent**, Çev. Bertan Onaran, İstanbul, Payel Yayınları.
- MUMFORD Lewis (1996), "Görünmeyen Kent", Çev. M. H. Doğan **Cogito**: Sayı 8: 169-173, İstanbul, Yayı Kredi Yayınları.
- MUMFORD Lewis (2003), "What is a City?", **The City Reader**, ed. R. T. LeGates ve F. Scout, New York, Routledge Publishing.
- NALBANTOĞLU Hasan Ünal (2003), Üniversite A.Ş.'de bir 'homo academicus': 'Ersatz' Yuppie Akademisyen, **Toplum ve Bilim**, Sayı 97: 7-42, İstanbul: Birikim Yayınları.
- ÖZCAN Emine (2007), "Dink Cinayetine Dört Bir Yandan Protesto", **www.bianet.org**, 22 Ocak 2007.
- ÖRER Ayça (2007), "On Binler Hrant Dink'i Uğurladı", **www.bianet.org**, 23 Ocak 2007.
- PETROPOULOU Chryssanthi (2010), "From the December Youth Uprising to the Rebirth of Urban Social Movements: A Space-Time Approach", **International Journal of Urban and Regional Research**, Volume 34. 217-24.
- RITZER George (2013), **Sosyoloji Kuramları**, Himmet Hülür, Ankara, De Ki Basım Yayım.
- SCOTT James C. (1995), **Tahakküm ve Direniş Sanatları: Gizli Senaryolar**, Çev. Alev Türker, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- SENETT Richard (1999), **Gözün Vicdanı**, Çev. Süha Sertabiboğlu ve Can Kurultay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- SENETT Richard (1996), **Kamusal İnsanın Çöküşü**, Çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- SOJA Edward W. (2000), **Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions**, Oxford, Blackwell Publishing.

TÜRKOĞLU Nurçay (2011), "Mediated Public Voices Need Theory to be Heard", **CM: Communication Management Quarterly**, 21 (2011): 141-158.

TÜRKOĞLU Nurçay (2003), **Kitle İletiŖimi ve Kùltùr, İstanbul**, Naos Yayınları.

YILDIRIM Yavuz (2013), "Kent Aracılığı ile Ortak Alanı Kurmak: Öfkeliiler ve İşgal Et Hareketleri", **Mùlkiye Dergisi**, 37(1), 143-152.

<http://www.hrantdink.org/?HrantDink=10>